

Studia Biblica Slovaca

Ročník 11

2019

Číslo 2

Offprint

Studia Biblica Slovaca je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník XI (2019), číslo 2

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Redakčná rada/Editorial board:

Georg BRAULIK, OSB (Wien, AT)	Libor MAREK (Detroit, US)
Jaroslav BROŽ (Praha, CZ)	Helena PANCZOVÁ (Bratislava, SK)
Jeremy CORLEY (Dublín, IE)	Petr POKORNÝ (Praha, CZ)
Peter DUBOVSKÝ, SJ (Roma, IT)	Jaroslav RINDOŠ, SJ (Bratislava, SK)
Pavol FARKAŠ (Nitra, SK)	Milan SOVA (Bratislava, SK)
Juraj FENÍK (Košice, SK)	Fides Iveta STRENKOVÁ, CJ (Prešov, SK)
Massimo GRILLI (Roma, IT)	Jozef TIŇO (Bratislava, SK)
Leslie HOPPE, OFM (Chicago, US)	František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie, SK)
Peter JUHÁS (Münster, DE)	Miroslav VARŠO (Košice, SK)
Branislav KĽUSKA (Ružomberok, SK)	Ian YOUNG (Sydney, AU)
Róbert LAPKO (Košice, SK)	

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín, SK)

Zástupca šéfredaktora: Jozef JANČOVIČ (Bratislava, SK)

Redaktor pre recenzie: Július PAVELČÍK (České Budějovice, CZ)

Výkonná redaktorka: Martina KORYTIAKOVÁ (Roma, IT)

Za recenzovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Obálka: Karol Hájiček

Na príprave publikácie sa podieľali: Zuzana Očkajáková, Lionel Goh.

Príspevky v slovenčine, češtine a angličtine (od zahraničných autorov) alebo knihy na recenziu prosíme poslať na adresu redakcie: *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), redakcia@biblica.sk.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe, podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word. Preferované fonty písma pre hebrejštinu a gréčtinu sú SBL Hebrew and SBL Greek. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený abstraktom a jeho anglickou verziou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine/češtine a angličtine, zoznamom bibliografie a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Spresňujúce podmienky pre prispievateľov sú dostupné na www.biblica.sk.

Články časopisu sú abstrahované v dvoch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591 a *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 12/2019

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

e-ISSN 2644-4879

EV 3744/09

Recenzie

FENÍK, Juraj: *Given to the Church. An Exegetical Analysis of Christology and Anthropology in Eph 1:20-23 and 2:5-6*, Brno: Tribun EU, 2014. 370 s. ISBN 978-80-263-0587-3.

Monografia *Given to the Church* biblistu Dr. Juraja Feníka, S.T.D., je významným vedeckým príspevkom z oblasti biblickej exegézy Listu Efezanom nielen v našej geografickej oblasti, ale v celosvetovom meradle. Anglický jazyk ju otvára pre široké jazykové spektrum odborníkov z radov biblistov, teológov, ale vďaka jasnému a systematickému prístupu k problematike i pre tých, ktorí budú chcieť získať hlbšie vedomosti z danej tematiky. V kontexte Ef a korpusu Pavlových listov analyzuje dva texty: Ef 1,20-23 a 2,5-6, ktoré prináležia k jeho prvej, teologickej časti.

Obsah monografie je logicky a prehľadne usporiadaný do piatich kapitol, pričom prvá a piata predstavujú úvod a záver.

Prvá kapitola uvádza tému výskumu, ktorou je zjednotenie s Kristom v Ef. Autor už na tomto mieste upozorňuje na tri slovesá v 2,5-6 (συζωποιέω, συνηγείρω, συγκαθίζω), prostredníctvom ktorých sa špecifikuje zjednotenie s Kristom a ktoré terminologicky vychádzajú z veršov 1,20-23, sústredených na Krista. Boh Krista vzkriesil (ἐγείρας) a posadil (καθίσας) po svojej pravici v nebesiach. Text 1,20-23 vrcholí výrokom: καὶ αὐτὸν ἔδωκεν κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῆ ἐκκλησία (v. 22b). Tak sa pri téme Kristovho vyvýšenia Bohom (1,20-23) a vyvýšenia kresťana s Kristom (2,5-6) v monografii objavuje ako hlavná téma zjednotenie Krista s Cirkvou (1,20-23) a zjednotenie kresťana s Kristom (2,5-6). Autor opisuje, akým spôsobom je vyjadrené zjednotenie s Kristom v Pavlových listoch po lingvistickej a syntaktickej stránke, najmä prostredníctvom formulácie σὺν Χριστῷ (prípadne jej ekvivalentov) alebo prostredníctvom zložených sloviac a substantív obsahujúcich predponu σὺν. Výskyt témy zjednotenia s Kristom je predstavený v jednotlivých Pavlových listoch v kánonickom poradí, čo umožňuje pozorovať rôzne použitie σὺν Χριστῷ formulácií a zároveň dáva vyniknúť ich jedinečnosti v Ef. Na opis vzťahu Krista a Cirkvi je použitý obraz Krista ako hlavy tela – Cirkvi, ktorý je dominantným a typickým

obrazom v kristológii spisu. Autor monografie má za cieľ hlbším objasnením významu formulácie $\sigma\upsilon\nu$ Χριστῶ prispieť k porozumeniu kristológie, antropológie, soteriológie a etike v Liste.

Súčasťou prvej kapitoly je aj dôsledné oboznámenie čitateľa s metodológiu použitou pri vedeckom bádání a zároveň objasnenie dôvodu jej použitia. Začína od určenia literárneho druhu spisu, obzvlášť užitočného vzhľadom na verše 1,20-23, ktoré sú súčasťou vďakyvzdania charakteristického pre úvodné časti listov. Ďalšou použitou metodológiou je rétorická analýza zameraná na identifikáciu spôsobu, akým biblický autor vytvára obsah svojho posolstva. Priblíženie sa k textu týmto spôsobom následne slúži na dôslednú filologickú a sémantickú analýzu, ktorá dáva odpoveď na otázku, čo má autor Listu v úmysle komunikovať. Vzhľadom na odlišnosť od iných – autentických – Pavlových listov, ktoré vykazujú argumentačný, živý spôsob písania, autor knihy charakterizuje štýl v Ef ako opisný, dobre uvážený, dôstojný a na niektorých miestach dokonca aj naratívny, najmä v prvých troch kapitolách.

Prvá kapitola prináša aj základné informácie o autorstve, okolnostiach a zámere Listu, pričom uvádza všetky hlavné pozície súčasných najvýznamnejších autorov pri skúmaní danej tematiky a jasné vyjadrenie autora, ku ktorej sa pri svojej exegetickej práci prikláňa.

Druhá kapitola uvádza 13 významných bádateľov v chronologickom poradí, ktorí sa najmä v 20. storočí zaoberali formuláciami $\sigma\upsilon\nu$ Χριστῶ v Ef. Je pozoruhodné a pre význam monografie má veľkú výpovednú hodnotu fakt, že len jeden odborný článok Thomasa G. Allena z roku 1986 na 17 stranách skúma motív zjednotenia s Kristom vo veršoch Ef 1,20 a 2,6, ktoré sú súčasťou dvoch skúmaných textov.

Tretia kapitola s názvom „*Given to the Church*“ sa zaoberá podrobným výskumom veršov 1,20-23, vychádzajúc z ich kontextu v prvej kapitole, ktorú rozdeľuje na tri časti. Verše sú súčasťou najdlhšej, tretej časti, ktorá je vyjadrením vďakyvzdania. Pred samotnou exegézou autor monografie dôkladne predstavuje tento textový celok vďakyvzdania s ohľadom na jeho funkciu v Liste, vymedzenie, štruktúru a obsah. Následne sa podrobne venuje analýze 1,20-23, vychádzajúc z určenia textového celku a štruktúry, ktorá dáva vyniknúť štyrom Božím konaniam (porov. 1,20a.b.22a.b), postaveniu Krista (porov. v. 21) a situácii Cirkvi (v. 23). Podrobná exegéza textu má dve časti, diachronickú a synchronickú analýzu, ktoré privádzajú k dôležitým a pre kristológiu a ekleziológiu významným pozorovaniam. Boh Krista povýšil a potom ho dal Cirkvi. Opisom tohto Božieho konania autor vytvára základný rámec pre porozumenie Cirkvi, ako je charakterizovaná v Ef: neoddeliteľne spojená s Kristom, čo je dobre zvýraznené obrazom tela a plnosti Krista, ktorý naplňa všetko vo všetkom. Naratívna postupnosť v prvej kapitole vo

veľkej časti predstavuje Krista, ktorý je vyvýšený, ale vrcholí v obraze Krista zjednoteného s Cirkvou. Podrobná analýza 1,20-23 vedie k jasnému záveru, že zámerom biblického autora nebolo z textu odvodiť vyvýšenie Krista, ale jeho zjednotenie s Cirkvou a prostredníctvom Pavlovej autority posilniť adresátov v ich kresťanskej identite.

Štvrtá kapitola s názvom „*United with Christ*“ je zameraná na exegézu 2,5-6 a skúma funkciu a ozvenu týchto veršov v bezprostrednom a vzdialenom kontexte. Exegetický postup sleduje metodológiu použitú v tretej kapitole monografie a analyzuje kontext skúmaných veršov, štruktúru, po ktorých nasleduje samotná exegéza. Literárny druh použitý v prvej kapitole bol list, kým v druhej biblický autor zanecháva formy listu a prostredníctvom schémy „*kedysi-teraz*“ rozvíja v dvoch častiach (2,1-10 a 2,11-22) soteriologický kontrast, ktorý dáva do protikladu situáciu adresátov v minulosti, kedy neboli vykúpení, so situáciou v prítomnosti, v ktorej majú privilegovanú skúsenosť spásy. Ich život sa tak jasne delí na obdobie pred Kristovým zásahom a po ňom. Väčšia pozornosť je venovaná prítomnej, pozitívnej situácii, ktorú autor viac zdôrazňuje. Porovnanie dvoch častí ukazuje podobnosti i rozdiely: smrť pre hriechy/nepriateľstvo medzi Židmi a pohanmi; spojenie s Kristom/zmierenie; Boh ako Spasiteľ/Kristus ako Zmierovateľ. Štvrtá kapitola monografie prináša aj osobitnú analýzu slovies *σὺν-σλοvesá*, *συνηγείρω*, *συγαθίζω*, ktorá vedie k lepšiemu objasneniu ich významu, vezmúc do úvahy bezprostredný literárny kontext (2,1-10), ako i nasledujúcu textovú časť (vv. 11-22), čo vedie autora k potvrdeniu tradičnej mienky, že použité *σὺν-σλοvesá* sa vzťahujú na spojenie kresťana a Krista a nie na jednotu medzi Židmi a pohanmi, ako to navrhli niekoľkí interpreti. Podporou pre túto mienku je téma zmierenia medzi Židmi a pohanmi v druhej časti (vv. 11-22), o ktorej nehovorí bezprostredný kontext slovies. Táto literárna forma „*kedysi-teraz*“ sa dvakrát opakuje aj v 3. kapitole (3,1-13), kde sa však nevzťahuje na spásu, ako v 2. kapitole, ale na zjavenie. Osobitosťou *σὺν-σλοves* v 2,5-6 je aj ich referencia na aktuálnu skúsenosť spojenia s Kristom, a nie na budúcnosť, na rozdiel od Rim 6,8 a Kol 3,4. Príčinou tohto dôrazu na prítomnosť môže byť fakt, že autor Ef po Pavlovej smrti chce formovať a posilniť v adresátoch kresťanskú identitu a jedným zo spôsobov, ako k tomu prispieť, je zamerať sa na prítomnú skúsenosť spásy (napr. kresťania už sedia po pravici). Zvláštnosťou jazyka v použití *σὺν-σλοves* je aj opis oslávenia kresťana s Kristom bez výpovede o tom, že by s ním mal zomrieť alebo byť pochovaný. List najmä v 2,1.5 opisuje termínmi smrti situáciu kresťanov pred Božím spásnym zásahom, a preto sa biblický autor vyhne terminológii smrti (s Kristom). Spása je preto predstavená ako život,

vzkriesenie a miesto v nebi s Kristom. Tri σύν-slovesá odkazujú nepriamym spôsobom na udalosť krstu, ktorá nie je explicitne menovaná, ale cez diachronický prístup a závislosť Ef 2,5-6 na Kol 2,12-13 autor upozorňuje na to, že text nehovorí o tom, kedy sa udialo zjednotenie s Kristom, ale čo znamená zjednotenie s ním. List Efezanom predstavuje vrchol vo vývoji krstnej tradície, je to jediný list, ktorý potvrdzuje povýšenie kresťana s Kristom termínom *συνεκάθισεν*. Túto skutočnosť autor monografie dokladá porovnaním s terminológiou v Liste Rimanom, Kolosanom a Efezanom. Práve v tomto Liste je podľa neho pavlovská tradícia reinterpretovaná a z hľadiska pochopenia krstu ju dopĺňa a dosahuje v ňom vrchol. Spojenie s Kristom predstavuje komplementárny prvok náuky o umieraní a pochovaní s Kristom, rozvinutej v Rim 6,1-11, ako aj o vzkriesení s Kristom v Kol 2,12.

Autor skúma prepojenie σύν Χριστῷ motívu v 2,5-6 s použitím slovies *περιπατέω* a *ἵστημι*, ako aj s obrazom tma-svetlo (porov. 5,8) v parenetickej časti Listu (kapitoly 4–6). Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že sedieť s Kristom v nebesiach (*συγκαθίζω*) a etické povinnosti, vyjadrené obrazne slovesom *περιπατέω*, vytvárajú určitú dichotómiu. Obe slovesá však nestoja v kontraste, ale vedľa seba doplnujúcim spôsobom, čím vytvárajú spojenie medzi soteriologiou a etikou tohto Listu. Sedieť s Kristom v nebesiach má svoj zodpovedajúci prvok v kráčaní na tejto zemi podľa istých etických požiadaviek. Sloveso *ἵστημι* podľa autora odkazuje na pripravenosť kresťana obstáť v boji, byť v opozícii a stáť v pohotovosti. Jeho funkcia je analogická ako u slovesa *περιπατέω*. Obraz premeny z tmy na svetlo zasa poukazuje na úplnú ontologickú premenu adresátov, ktorú priniesol Boží spásny zásah.

Piata kapitola syntetickým spôsobom vyjadruje teologické, kristologické a soteriologické perspektívy Listu.

Záver je zaujímavý a veľmi podnetný aj vzhľadom na prepojenie kristológie a ekleziológie. Ako autor tvrdí, exegetická analýza privádza k presvedčeniu, že kristológia v Ef stojí v službe ekleziológie a soteriológie, ako je zrejmé z dôrazu na Kristov význam pre Cirkev a jeho postavenia ako hlavy.

Monografia *Given to the Church* je cenným príspevkom k exegetickému výskumu Listu Efezanom. Prináša podnetné súvislosti a objavy z biblickej teológie a je významnou vedeckou prácou aj s ohľadom na kristológiu, soteriológiu a ekleziológiu. Autorovi patrí uznanie za dôslednosť, metodologickú presnosť pri výskume a jasnosť pri komunikovaní výsledkov práce, ako i za komplexný prístup k problematike, zohľadňujúci gramatické, literárne, exegetické a teologické súvislosti. Sme presvedčení, že pre mnohých môže byť cenným zdrojom biblických

a teologických poznatkov, ako aj povzbudením pri nachádzaní hlbšieho dôvodu života s Kristom v Cirkvi.

Monika Golianová, FMA
Kremnická 17
851 01 Bratislava
Slovenská republika

VARŠO, Miroslav: *Ozeáš, Joel, Amos* (KSZ 4), Kežmarok: Vivit, 2018. 542 s. ISBN 978-80-8175-047-2.

Druhé revidované vydanie knihy Miroslava Varša *Ozeáš, Joel, Amos*, ktorá je štvrtým zväzkom v edícii Komentáre k Starému zákonu (KSZ), vyšlo po troch rokoch od svojho prvého vydania (2015). V tejto edícii už autor publikoval prvý diel k trom „malým“ prorokom *Abdiáš, Jonáš, Micheáš* (KSZ 2, Trnava: Dobrá kniha) v roku 2010¹. Autor sa naďalej venuje problematike prorockých kníh, a tak vďaka novému zväzku venovanému ďalším trom z dvanástich „malých“ prorokov môžu slovenskí čitatelia oceniť hĺbku prorockého hlasu odovzdanú v biblických spisoch a aktuálnosť ich tém aj v dnešnej dobe.

Hneď na prvých stranách komentára nachádzame venovanie a poďakovanie autora dvom veľmi dobre známym biblistom: profesorovi Georgovi Braulikovi, OSB a profesorovi Norbertovi Lohfinkovi, SJ (s. 6). Druhému z nich autor vyjadruje obdiv a vďaka za veľkorysé gesto vedca, ktorý mu poskytol nepublikované výsledky svojich dlhoročných výskumov. Spracované materiály prof. Lohfinka v danom komentári sa týkajú Knihy proroka Ozeáša, kapitol 1,1–4,3 a 12–14 a kompozície celej prorockej knihy.

Po obsahu (s. 7 – 9) nasleduje predslov Petra Dubovského, SJ, jedného z editorov, ktorý stál pri zrode edície a v projekte je naďalej aktívny (s. 11 – 12). P. Dubovský predstavuje dielo v rámci edície, v ktorej komentáre k jednotlivým knihám sledujú danú štruktúru. V tejto, ako aj v ostatných knihách sú ponúknuté dva nové preklady: v ľavom stĺpci je preklad z hebrejského textu, ktorý sa pridrža masoretskej tradície a v pravom preklad gréckeho textu podľa edície A. Ralhfsa. Paralelné zoradenie a označenie odlišností kurzívou v preklade gréckeho textu pomáha čitateľovi ľahšie si všimnúť rozdiely v prekladoch. Tie sú dôležité pre interpretáciu hebrejskej a gréckej tradície, ktoré autor pri významných zmenách bližšie komentuje pri analýze jednotlivých veršov. Po preklade nasleduje časť Textové poznámky, ktorá je venovaná zvlášť odbornej verejnosti – biblistom a študentom – a vyžaduje si znalosť biblických jazykov. Táto časť prináša prekladové varianty rukopisov, hlavne ak sú zmeny dôležité z hľadiska teológie. Ponúka tiež

¹ Tento zväzok recenzoval Blažej Štrba v *StBiSl* 5/1 (2013) 86-89.

Obsah

Štúdie

Tobias HÄNER

- Jób, obeť irónie. Lingvistické prehodnotenie Jób 1,10 v jeho kontexte 87-102

Eubomír MAJTÁN

- Timotej a *charizma* v 1Tim 4,14. Ratifikácia alebo transfer pri vkladaní rúk starších? 103-119

Giovanni Claudio BOTTINI

- Kontinuita a inovácia v biblickej tradícii. Eliáš od 1Kr 17–18 po Jak 5,17-18 120-129

Poznámky

Jaroslav RINDOŠ

- Grécky genitív *εὐδοκίας* u Lk 2,14 130-135

Svorad ZAVARSKÝ

- Žaltár Blažeja Oponického (1624) a inkulturácia viery 136-148

- Recenzie** 149-163

- Správy a oznamy** 164-170

Contents

Treaties

Tobias HÄNER

Job, Victim of Ironies. A Linguistic Reevaluation of Job 1:10 in
its Context 87-102

Lubomír MAJTÁN

Timothy and *Charisma* in 1 Tim 4:14: A Recognition or
A Transfer through the Laying on of Hands by the Elders? 103-119

Giovanni Claudio BOTTINI

Continuity and Innovation in Biblical Tradition:
Elijah from 1 Kgs 17–18 to Jas 5:17-18 120-129

Notes

Jaroslav RINDOŠ

The Greek Genitive εὐδοκίας in Luke 2:14 130-135

Svorad ZAVARSKÝ

The Book of Psalms by Blasius Aponi de Nagy Appon (1624)
and the Inculturation of Faith 136-148

Reviews 149-163

Communications and References 164-170